

PÄIVI ROIVAINEN

Terve, reipas ja punaposkinen! **Lasten ulkovaatteet ja ihanteellinen lapsuus**

Karlshorst, Berlin

Syksyllä 2011 asuin perheeni kanssa Berliinissä. Kun lähdimme kahden tyttäreni kanssa tutustumaan lähialueen leikkipuistoon, heillä oli yllään säänmukaiset välikausivaatteet: vuorittomat ulkoiluhousut, kevyet takit, lenkkarit ja lakit. Leikkipuistossa ällistyin huomattessani, että näissä vaatteissaan tyttäreni näyttivät kummajaisilta paikallisten lasten joukossa. Oli syksyinen ja kolea ilma, mutta kenelläkään muulla ei ollut ulkohousuja tai hattua. Tyttäreni ihmettelivät syvästi hämmästyneinä, miksi muilla tytöillä oli hameet, sukkahousut ja pikkukengät. Ulkona! Leikkipuistossa! Syksyllä!

Syksyn edetessä näin Berliinissä muutaman kerran lapsia, joilla oli kurahaalarit, mutta yleensä puisto oli sadesäällä autio. Lokakuun loppupuolen viimeisenä päivänä saksalaistenkin lasten päähän ilmestyi hattu ja päälle toppatakki, mutta useimmat lapset ulkoilivat viileämmillä ilmoilla villakangastakeissa ja farkuissa. Kosteussuojattuja haalareita, takkeja ja housuja, joita Suomessa olin jo oppinut pitämään itsestään selvänä lasten ulkoiluasuina, en nähnyt lainkaan.

Olin juuri aloittanut lastenvaatteisiin keskittyvän kansatieteen väitöskirjani tekemisen, joten toivoinikin pääseväni tekemään huomioita saksalaisten lasten pukeutumisesta, mutta ero Saksan ja Suomen välillä oli suurempi kuin luulin. Olisin osannut odottaa näkeväni lakerikenkiin pukeutuneita pikkutyttöjä eteläisemmän Euroopan leikkipuistoissa, mutta jostain syystä luulin, että Saksassa lapset puetaan hyvin samankaltaisesti kuin Suomessa: käytännöllisesti ja sään ehdoilla.

Saksassa asuminen herätti minut ajattelemaan suomalaisten lasten ulkoiluvaatteita uudesta näkökulmasta. Tässä artikkelissa pohdin, miten alle kouluikäisiä lapsia on Suomessa puettu ulos 1900-luvun alusta lähtien ja miten lasten ulkovaatteet sekä niihin liittyvät oletukset ja asenteet ovat muuttuneet. Lähteenä käytän Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkiston lasten vaatekäsittelyä, Helsingin kaupunginmuseon kokoelmissa olevia lasten ulkoiluvaatteita sekä lastenhoito-oppaita.

Lisäksi tarkastelen lastenvaatteiden mainontaa sekä Anttilan postimyyntikuvastoissa että Suomen suurimman lastenvaatevalmistajan Reiman omissa mainoksissa.

Huiveja, vilttejä ja nuttuja

Äiti herätti meidät jo aikaisin ja turnasi meidän päällemme kauhean määrän nuttuja ja kaulaliinoja. Olin aivan varma, että tukehtuisin ennen kuin olisimme kutsuissa. Ja siitä huolimatta äiti toi vielä lisähuivin ja tahtoi sitoa sen päähäni. Mutta silloin minä sanoin, että jos oli tarkoitus, että tulisin Jenny-tädin luo kuin mikäkin kuvatus, en tahtonut tulla mukaan ollenkaan. (Lindgren 2000, 120–121.)

Tällä tavoin puettiin Melukylän Liisa, kun hän oli perheensä kanssa lähdössä reellä Jenny-tädin kutsuille Astrid Lindgrenin vuonna 1952 kirjoittamassa lastenkirjassa. Nutut ja kaulaliinat olivat mitä ilmeisimmin villaisia ja kotitekoisia, ja niitä kasattiin kerros toisensa päälle. Tämä oli hyvin tavallinen tapa pukea lapset talvipakkasiin 1900-luvun puoliväliin saakka. Harvoilla lapsilla oli varsinaisia ulkovaatteita siinä mielessä, kuin ne nykyään käsitetään, vaan ilmojen viiletessä päälle puettiin kerroksittain puseroita, villapaitoja, huiveja, damaskeja ja housuja.

Etnologi Bo Lönnqvist tutki väitöskirjassaan pukeutumista eteläpohjalaisessa maalaiskylässä 1870–1920-luvuilla ja sivusi tutkimuksessaan myös lastenvaatteita. Hänen mukaansa alle nelivuotiailla lapsilla oli harvoin ulkovaatteita tai kenkiä, eivätkä sitä nuoremmat lapset juurikaan liikkuneet tai leikkineet ulkona talvisaikaan. Neljä- tai viisivuotiaina lapset saivat usein ensimmäiset kenkensä ja niiden lisäksi he saattoivat saada aikuisten ulkoilupuseroita muistuttavat takit. Sateella, tuulessa ja tuiskussa lapsen vaateetusta vahvistettiin huiveilla, joita sidottiin lapsen selän, rinnan, kaulan ja pään ympärille – tapa jonka Melukylän Liisakin sai kokea. (Lönnqvist 1972, 87–89.)

Saman vahvistavat myös Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkiston vuonna 1970 toteutetun, lasten vaateetusta käsittelevän postikyselyn vastaukset. Kyselyn vastauksissa kerrotaan lasten pukemiseen liittyvistä tavoista ja käytännöistä sekä varsin seikkaperäisesti myös käytössä olleista vaatekappaleista eri puolilla Suomea 1800-luvun lopulta aina vastausajankohtaan saakka. Suurin osa käsittelemistäni vastauksista keskittyy pääasiassa 1900-luvun kolmen ensimmäisen vuosikymmenen lastenvaateetukseen.

Lähes kaikissa läpikäymissäni vastauksissa todetaan, ettei kapalolapsia¹ viety juuri koskaan ulos, etenkin talvella. Tämä johtui paitsi sopivien varusteiden puutteesta, myös siitä, ettei kylmän ulkoilman uskottu olevan hyväksi pienille lapsille.

1 Kapalolapsista puhuttaessa kyselyssä viitataan yleensä alle vuoden ikäisiin lapsiin. Kapaloinnin kesto vaihteli vastauksien mukaan kahdesta kuukaudesta lähes vuoden ikään saakka. Kätilöiden ja äitiysneuvoloiden vaikutuksesta kapalointi harvinaistui 1930-luvulla myös maaseudulla.

Kapalolasta ei viety ulos kuin harvoin kesällä. Talvella ei ensinkään. Päälyysvaatteita ei ollut. (TYKL/kys/40: informantti 1.)

Vauvaa ei viety ulos paitsi harvoin jos oli tärkeä meno. Päälyysvaatteita ei ollut, vaan ensin kapalo, sen päällä filtti tai lakana, ja äiti kantoi lasta rintaansa vasten. (TYKL/kys/40: informantti 2.)

Kapalolasta ei saanut viedä ulos. Jos kesällä mentiin kyläilemään lapsi mukana, lapsellehan ei saanut antaa ulkoilmaa, niin vietiin hupussa. (TYKL/kys/40: informantti 5.)

Ei lasta viety ulos ennen kuin se itse käveli ulos. (TYKL/kys/40: informantti 25.)

Ei kapalossa viety ulos muulloin kuin ristittäväksi eli kasteelle, ei ainakaan talvi-aikaan. Saali oli se vaate, mihin pikkulapsi kiedottiin ja kasvotkin peitettiin jos oli vähänkin viileä ilma. Myös aikuisten takkeihin ja vaatteisiin lapsi käärittiin. (TYKL/kys/40: informantti 28.)

Jos kapalolapsi kuitenkin vietiin ulos, hänet käärittiin sisävaatteissaan huiviin, vilttiin tai johonkin muuhun sopivankokoiseen kankaaseen. Toisinaan käytettiin myös aikuisen takkeja, turkiksia tai nahkapeittoja (TYKL/kys/40: informantit 12, 13, 28). Saunareisut olivat usein pienten lasten ainoat ulkoilut talvisin. Kylmän ulkoilman hengittämisen uskottiin olevan vaarallista vauvalle, joten lapsen kasvot täytyi suojata kankaalla. Syksyllä syntyneet lapset vietiin ensimmäisen kerran ulos usein vasta seuraavana kesänä.

Vastausten joukosta löytyi vain yksi, jossa kerrottiin päivittäisestä vapaaehtoisesta ulkoilusta keväällä syntyneen vauvan kanssa. Vastaaja asui Turun keskustassa ja kuului sekä nimen, asuinpaikan, kirjoitustyylin että lasten vaatetuksen laadun ja runsauden perusteella keskimääräistä varakkaampaan ja myös korkeammin koulutettuun väestönosaan. Hän kirjoittaa:

Vein kolmen viikon ikäisen lapsen ulos maaliskuussa. Kannoin häntä sylissä, ja lapsen villainen huopa oli vinoittain kiedottu, joten yksi kulma jäi kasvojen peitoksi, pidin sormet raossa ettei tukehtuisi. Kävelimme joka päivä ulkona. (TYKL/kys/40: informantti 7.)

Isommille lapsille puettiin kylmemmillä ilmoilla ulos lähtiessä aluspaidan päälle paksut puserot, yleensä flanelliset tai villalangasta käsin neulotut. Pojille valmistettiin 2–4 vuoden iässä päällyshousut, jotka tehtiin talvea varten sarasta ja kesällä puuvillakankaasta. Tytöillä oli usein villatakki ja kovimmilla pakkasilla myös villainen alushame. Varakkaampien perheiden lapsilla oli takit, mutta monesti lapset saivat ensimmäisen takin ja kengät vasta kouluikäisinä, kun he joutuivat kulkemaan pitkiäkin koulumatkoja jalan. Kesällä lasten ainoa vaatekappale saattoi olla pitkä paita, jonka alle ei puettu edes housuja. (TYKL/kys/40: informantit 5, 10, 28, 29.)

Ensimmäiset äitiyspakkaukset jaettiin Suomessa vähävaraisille äideille vuonna 1938, ja kyselyvastausten mukaan pakkauksen sisältämät, uudenaikaiset vauvanvaatteet muuttivat lasten perinteisiä pukemistapoja sekä yhtenäistivät eri yhteiskuntaluokkiin ja

varallisuusryhmiin kuuluvien lasten vaateetusta. Ennen äitiyspakkauksia, äitiysneuvoiloita ja yleistä sosiaalihuoltoa perheen varallisuus vaikutti hyvin merkittävästi lasten vaateetukseen laatuun ja monipuolisuuteen.

Lastenvaateetus varsinkin maalla [– –] ei ollut kehuttavaa. [– –] Ei ollut lapsilisiä, ei mitään sosiaalihuoltoa. Lapsille tehtiin vaatteita vanhoista vaatteista ja Ameriikasta tulleista punaisen ristin lahjoittamista vaatteista. Jos äiti oli käsityöihminen hän ompeli itse lapsilleen vaatteet, tai joku ompelija, jos oli vara teettää. 1919–1920 sai lapset käydä vuorotellen ulkona, kun ei ollut kenkiä, ja muikin vaateetus oli niin heikkoa ja vähäiset, että ei köyhimmät riisuneet niitä ainoita vaatekappaleita yöksikään pois, vaan oli samat yöllä ja päivällä. (TYKL/kys/40: informantti 2.)

[Lähellä] asui venäläinen leskivaimo, joka kävi päivät töissä. Kotiin jäi Aleksanteri, silloin noin 8-vuotias, kaunis, vaaleakiharainen poika. Hänellä ei ollut vaatteita. Ainoastaan paita, polviin ulottuva. Hän ei päässyt koskaan ulos. Hän katseli ikkunasta karkeloamme. Kerran me viettelimme hänet ulos. Aleksa hypäsi ikkunasta ja tuli meidän luoksemme. Me komennettiin: ”Hyppää, Aleksa!” ja hän hypäs sen kuin ehti. Hän ei käynyt koulua. Paita oli Aleksanterin ainoa vaate. (TYKL/kys/40: informantti 7.)

Omasta kokemuksestakin tiedän mainita, kun olin siinä 10 vuoden, niin ei minulla ollut minkäänlaista villapaitaa eikä edes alushousuja, ohuet vuorittomat puuvillakankaiset kylläkin [– –]. Sellaisissa pöksyissä sitä oltiin 30–40 asteen pakkasessa, joskus vielä iltasella nukkuivat samat housut jalassa ja monesti ne oli märkinä aamun tullessa, ei auttanut muu kuin täyty lähteä minne käskettiin ja pian oli housut jäässä. (TYKL/kys/40: informantti 14.)

Isoäiti (s. 1859) on kertonut, että hänen aikoinaan varattomissa perheissä ei tosin paikoin ollut lasten syntyessä vaatteista juuri tietoa, ei tiennyt mitä laitto päälle lapsen synnyttyä. (TYKL/kys/40: informantti 17.)

Köyhien perheiden lapsilla oli vain yksi vaatekerta, eikä päällysvaatteista ollut tietoaakaan. Tämä vaikutti myös lasten ulkoilumahdollisuuksiin. Ulkoilun puute aiheutti D-vitamiinin puutostiloja ja riisitautia. Jotkut TYKL-arkiston kyselyyn vastanneet syyttivät lapsuuden vajavaista vaateetusta myös senhetkisistä terveysongelmistaan kuten reumatismista ja kihdistä.

Amerikkalainen sosiologi Daniel Thomas Cook kertoo vuonna 2004 ilmestyneessä tutkimuksessaan lasten kulutuskulttuurin synnystä ja tuottamisesta. Merkittävänä tekijänä tämän prosessin takana ovat vaikuttaneet kehityspsykologian muuttuneet käsitykset lapsista ja lapsuudesta. Vielä 1800-luvulla lapsuutta pidettiin Yhdysvalloissa ja laajemminkin länsimaissa merkityksettömänä ajanjaksona ennen aikuisuutta. Lasten taloudellisen ja emotionaalisen arvon ja roolin muutos alkoi 1800-luvun loppupuolella, ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana idea pyhästä, rakkaasta ja korvaamattomasta lapsesta alkoi yleistyä. Lapsen arvoa mitattiin yhä vähemmän taloudellisin mittarein ja

yhä enemmän emotionaalisesti. Samaan aikaan lapsityövoiman käyttö väheni ja lopulta kiellettiin. Lapsista tuli taloudellisesti hyödyttömiä ja tuottavuudessa mitattuna arvottomia, mutta lasten merkitystä alettiin mitata uusin tavoin: emotionaalisesti ja moraalisesti. Usko lasten viattomuuteen heräsi. (Cook 2004, 4–9.) Suomessa samankaltainen asenne-muutos tapahtui hieman myöhemmin. Etenkin maaseudulla lapset olivat vielä pitkälle 1900-luvulle saakka tarpeellista työvoimaa ja lapsikuolleisuus oli suurta. Kaupungistumisen ja yleisen varallisuuden lisääntymisen myötä myös Suomessa perhekoot pienenevät ja lapsista sekä lasten kehityspsykologiasta alettiin kiinnostua uudella tavalla.

Samaan aikaan, kun käsitys lapsuuden pyhydestä ja lasten varjelemisesta yleistyi, nousi myös runsaasti uutta teollisuutta, joka valmisti nimenomaan lapsille suunniteltuja tuotteita: vaatteita, leluja, huonekaluja ja lastenhoitotarvikkeita. (Cook 2004, 9–12.) Lastenhoidon kaupallisuutta manataan nykyään usein, mutta keskiluokkainen lapsuuden ihanne oli itse asiassa hyvin markkinavetoinen tuote monissa länsimaissa jo viime vuosisadan alussa. Suomessa vastaava kehitys alkoi vasta 1950-luvun jälkeen. Rakkaille lapsille haluttiin antaa kaikki aineelliset edellytykset hyvään elämään, mikä tarkoitti lastentarvikkeiden kasvanutta kysyntää ja tarjontaa.

Villapaidoista suojapukuihin

Ulkovaatteissa luotettiin pitkään villaan. Villalla on useita hyviä ominaisuuksia: se hengittää, lämmittää ja hylkii tiettyyn pisteeseen asti kosteutta. Villaisia puseroita, käsineitä, sukkaa ja pipoja on helppo valmistaa itse, mutta niitä tuotettiin myös teollisesti. Vaikka teollisesti valmistettuja lastenvaatteita oli Suomessa tarjolla jo 1900-luvun alkupuolella, suurin osa lastenvaatteista valmistettiin kotona vielä silloinkin, kun aikuisten vaatteet ostettiin jo pääosin kaupasta. Monesti ensimmäisten lapsille hankittujen valmisvaatteiden joukossa oli takkeja ja ulkovaatteita, joiden ompeleminen oli monimutkaisempaa kuin useimpien muiden vaatekappaleiden.

Vanhin Helsingin kaupunginmuseon kokoelmissa oleva lasten ulkoiluun tarkoitettu vaate on käsin ommeltu takki, joka on peräisin 1930-luvulta (kuva 1). Sinisestä puuvillakankaasta valmistettu takki on vuoritettu villakankaalla, ja sen hihansuiden resorit on neulottu käsin harmaasta villalangasta. Takki on todennäköisesti tehty vanhoista vaatekappaleista. 1940-luvulta kokoelmissa on pommituksissa kuolleelle sotaorvolle kuulunut,

Kuva 1. 1930-luvulla käsin valmistetun pikkupojan takin hihansuihin on ommeltu sukkalangasta neulotut resorit. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / Istvan Bolgar ja Ira Launiala.

Kuva 2. Auroran sairaalan lapsipotilaan ulkoiluhaalari 1950-luvulta on valmistettu jäykästä puuvillagabardiinista. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / Istvan Bolgar ja Ira Launiala.

Kuva 3. Ruudulliset hiihtohousut 1950-luvulta. Housuihin on ommeltu Suomi-Norja -hiihtomaatun merkki vuodelta 1955. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / Istvan Bolgar ja Ira Launiala.

käsin ruudullisesta villakankaasta ommeltu takki. Kokoelmien ensimmäiset teollisesti valmistetut lasten ulkovaatteet ovat 1950-luvulta: Reiman edeltäjän Pallopaita Oy:n valmistama poikien ruudullinen nyloninen ulkoilupusero sekä Auroran sairaalan lapsipotilaan puuvillakankainen ulkoiluhaalari (kuva 2) ja sadetakki. 1950-luvulta kokoelmissa on myös esimerkiksi kotitekoiset, lappuhaalarimalliset ruudulliset hiihtohousut (kuva 3). Käsin valmistettuja ulkoiluasuja kokoelmissa on vielä 1960-luvulta: villakankaasta ja flanellista ommeltu kaksiosainen ulkoilupuku sekä tummansininen villakangastakki. 1970-luvulta löytyy runsaasti teollisesti valmistettuja lasten ulkoiluvaatteita eri valmistajilta: haalareita, takkeja ja housuja, joista osa on funktionaalisia, vaihteleviin sääolosuhteisiin suunniteltuja pukuja, kuten Easy Beasyn ja Reiman (kuva 4) haalarit, osa taas muodinmukaisia, parempaan käyttöön suunniteltuja takkeja (esim. Luhdan valmistama, muodikkaan psykedeelisesti väritetty kesätakki). Kokoelmien uusimmat ulkovaatteet ovat 1990-luvun alusta: ruudullinen puuvillahaalari sekä sadetakki.

Aivan kuten Helsingin kaupunginmuseon kokoelmat osoittavat, lasten ulkovaatteiden teollinen tuotanto ja niiden materiaalien tuotekehittäminen kasvoivat voimakkaasti etenkin 1950-luvulta lähtien, mutta ulkoilupukujen tekeminen kotona oli tyypillistä vielä 1960-luvulla. Takkien historia on pidempi kuin erityisesti ulkoiluun tarkoitettujen housujen, jotka yleistyivät vasta 1950–1960-luvuilla. 1970-luvulla teollisesti valmistetut

Kuva 4. Reiman ruskean, vuonna 1976 valmistetun haalarin polvet on vahvistettu nahkapaikoilla. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / Istvan Bolgar ja Ira Launiala.

lastenvaatteet olivat jo sääntö ja valmistajien sekä vaihtoehtojen kirjo kasvoi entisestään.

Syksyn ja talven 1954–1955 Anttilan posti-myyntiluettelossa tarjottiin pojille ”reipasta hiihtovillapaitaa”, jonka mainittiin sopivan ”sekä hiihtomäkeen että koulukäyttöön”. Lisäksi pojille myytiin hiihtohousuja sekä ruudullista, takkimallista villapuseroa, jonka ”täysvillainen ruudullinen villakangas on lämmintä, lujaa ja hauskanäköistä”. Tytöille samassa kuvastossa ei myyty lainkaan varsinaisia ulkokäyttöön tarkoitettuja vaatteita, mutta tytöillekin saattoi tilata ”kauniin villapaidan” tai ”sievän villatakin”, vaikka niiden yhteydessä ei mainittu mitään niiden soveltuvuudesta ulkoiluun. (Halpojen hintojen luettelo, syksy ja talvi 1954/1955.)

1950-luvun loppupuolella lasten ulkoiluvaatteiden tarjonta Anttilan kuvastoissa kasvoi nopeasti. Kevät- ja kesäkaudeksi 1957 sekä tytöille että pojille myytiin ankkurinappisia merimiestakkeja. Tytöille tarjolla oli myös vedenpitäviä ja kestäväksi kehitettyjä, sähkösaumattuja muovitakkeja, ja pojille pumpuligabardiinista valmistettuja vetoketjullisia takkeja sekä liikuntaan sopivia verryttelypukuja. (Ostajan opas, kevät ja kesä 1957.) Seuraavana talvena Anttilan asi-

akkaat saattoivat tilata tyttärelleen ”hyvin lämpimän ja kauniin” Tytti-takin, villagabardiinista valmistetut hiihtohousut sekä ”nyt erikoisesti muodissa olevan”, ”sangen kauniin ja käytännöllisen” hiihtomyssyn. Nyt myynnissä oli myös sekä tytöille että pojille sopivia suojapukuja. Mokokankaiseen suojapukuun, joka oli valmistettu velvetonista, ”tiivistä kuin nahka”, kuului hiihtohousumalliset housut ja väljälinjainen takki. Villasekoitekankaasta tehty Lassie-ulkoilupuku taas oli yksiosainen haalari. Näiden lisäksi myös alle 3-vuotiaille oli oma suojapukumallinsa, joka oli valmistettu puuvillapopliinista ja joka avattiin olkapäille sijoitettujen vetoketjujen avulla. (Ostajan opas, syys- ja talvikausi 1957–1958.)

Talven 1958–1959 kuvastossa Anttilan lastenvaatemainonnan sävy muuttui lasten suojavaatteiden kohdalla käskevämmäksi, ja sana välttämätön mainittiin niiden yhteydessä useaan otteeseen. Pienten lasten suojapuvun sanottiin olevan ”välttämätön jokaiselle pikku lapselle”, koska se suojasi sekä kylmältä että kostealta. Myös tyttöjen ja poikien kernikankaiset suojahousut olivat ”välttämättömät kangasvaatteiden suojana kuraa, märkää ja tuulta vastaan”. Lisäksi mainostekstissä vedottiin taloudellisuuteen ja lasten terveyteen: ”Säästätte monin kerroin näiden hinnan välttyessänne liiallisilta pesuilta ja vaatteiden kulumiselta. Myös lasten terveyden kannalta ovat nämä välttämättömät.” (Ostajan opas, syys- ja talvikausi 1958–1959.)

Myös helsinkiläisen lastenvaatevalmistaja Vaaksa Oy:n hintaluetteloista voi huomata, että lasten ulkoiluvaatteiden tarjonta ja niiden materiaalien kirjo kasvoi nopeasti 1960-luvun alussa. Vuonna 1961 Vaaksan ulkoilupuvut ja takit oli valmistettu pääasiassa puuvillapopliinista tai -gabardiinista, villasta ja villasekoitteista sekä velvetonesta. (Hintaluettelo kevät ja kesä 1961; Hintaluettelo syksy ja talvi 1961–1962.) Jo seuraavana vuonna hintaluettelossa mainitaan mm. auralonista valmistettu suojapuku, teryleenopliinista tehty sadetakki sekä nylonlaminaatista ja vinylistä valmistetut ulkoilupuserot. (Hintaluettelo syksy ja talvi 1962–1963.)

”Antakaa lasten telmiä – kyllä Reilon kestää!”

Kankaanpäälinen lastenvaatevalmistaja Reima Oy on ollut Suomen suurin lasten ulkoivaatteita valmistava ja kehittävä yritys. Kankaanpään tehdas rakennettiin vuonna 1944 armeijanvaatteita valmistaneen Pallo-Paita Oy:n käyttöön, mutta pian tehtaalla toiminta keskitettiin lastenpukimiihin sekä ulkoilu-, urheilu- ja retkeilyasuihin.² Ensimmäisenä yrityksenä Suomessa Reima pyrki määrätietoisesti kehittämään tehdasvalmisteiset lastenpukimet niin korkeatasoisiksi ja kustannuksiltaan edullisiksi, että niiden käyttö yleistyisi maaseudullakin. (Reima 40 vuotta 1985, 56.)

Jo Reiman toiminnan alkuvuosina huomattiin, että lasten housumateriaaliksi sopivaa, kulutusta kestävä kangasta ei ollut saatavilla, joten sitä ryhdyttiin kehittämään yhteistyössä Littoisten Verkatehtaan kanssa. Näin syntyivät uudet kankaat Reilon vuonna 1953,

REILON

*vahva
valtti
teidän
kädessänne*

Kuva 5. Reima käytti 1950-luvulla lasten ulkoiluvaatteissa Reilonkangasta. Sen kestävyyttä mainostettiin kuvalla, jossa poika hioo toisen housujen takamusta tahkolla. (Reilon – vahva valtti teidän kädessänne.)

² Aluksi yrityksen nimi oli Kankama Oy, mutta vuonna 1952 se muutettiin Reima-Pukine Oy:ksi. Nykyinen muoto Reima Oy otettiin käyttöön 1977.

Ruutu-Reilon 1956 ja Reivel 1960. (Reima 40 vuotta 1985, 57, 59.) Reilonia mainostettiin kahden pojan kuvalla, jossa toinen pyörittää tahkoa toisen pojan housujen takamusta vasten (kuva 5). Kankaan kestävyyttä ylistettiin myös mainoslauseissa, ja Reilonista valmistettuja vaatteita kutsuttiin ”kestopukineiksi”.

Taas tuli aitoja REILON pukimia reippaille lapsillenne! [- -] ”Kulutusikäisille” lapsille voimme huoletta suositella REILON-pukimia. Ne kestävät, ne pitävät lapset lämpiminä ja kuivina kaikilla ilmoilla – Te pääsette paikkaushuolistakin! (Reilon – vahva valtti teidän kädessänne.)

Antakaa lasten telmiä – kyllä REILON kestää! REILON-kestopukineet on tehty nimenomaan ”kulutusikäisiä” tyttöjä ja poikia varten. ”Reilonit” ovat erikoiskestäviä, ne eivät ime vettä ja ovat juuri sitä oikeaa mallia. Nyt lapsille kunnon housut ja pusero talvea varten meiltä! (Myyviä ilmoituksia Reima-tuotteista 1955.)

Olen oikea rasavilli ja siksi minulle ostetaankin Reiman tekemät vaatteet. Ne kuulemma kestävät kulutusta ja kyllä ne ovat eri mukavia myöskin! Ostakaa tekin pojallenne Reima-asu! (Reima matriisipalvelu 1/57.)

Mainokset antoivat ymmärtää, että lapsen kuuluu olla reipas ja jopa rasavilli ja hänen kuuluukin ulkoilla ja leikkiä niin rajusti, että vaatteet joutuvat kovalle kulutukselle. Vaatteita ei ollutkaan tarkoitus varoa, vaan sen sijaan oli hankittava sellaiset vaatteet, jotka kestivät lasten menossa mukana. Reippaan, ulkoilevan lapsen ihanteen lisäksi mainokset vetosivat vanhempiin myös toistamalla pukimien mukavuutta ja käytännöllisyyttä. Niiden kerrottiin olevan mukavia lasten päällä ja pitävän heidät lämpiminä ja kuivina. Lisäksi ne myös säästivät vanhempien vaivaa – housunpolvien paikkaamisesta piti Reiloniin sijoittaessa päästä kokonaan!

Lämmin, turvallinen, iloisenäköinen

Kaikkein tunnetuin Reiman kehittelemistä kankaista on Enstex, joka suunniteltiin yhteistyössä Porin Puuvillan kanssa 1960-luvulla. (www3.) Vuonna 1966 julkaistussa esitteessä tässä ”lasten parhaaksi kehitetyssä” kankaassa kerrottiin yhdistyvän kahden kankaan hyvät ominaisuudet. Pinta oli nailonvaltainen, kulutusta kestävä, vettähylykivä ja haalistumaton. Sisäpuoli taas oli miellyttävän pehmeää, hengittävää, flanellimaiseksi käsiteltyä puuvillaa. Enstexistä valmistetut vaatteet olivat myös helppohoitoisia, sillä ne voitiin pestä kotikoneessa 60 asteessa. (Enstex – mainio materiaali erityisesti lastenpukimisiin 1966.) Reima alkoi myös kiinnittää enemmän huomiota lastenvaatteiden turvallisuuteen ja myös niiden ulkonäköön. Kiinniommentit heijastinnauhat lisäsivät lasten näkyvyyttä pimeässä, ja uusia muodikkaita värisävyjä sekä kuoseja tuotiin markkinoille jatkuvasti. Turvallisuus ja helppohoitoisuus vetosivat vanhempiin, mutta väreillä ja malleilla haluttiin vedota suoraan myös lapsiin, joiden toivottiin voivan vaikuttaa perheen vaatehankintoihin: ”Lapset pitävät kauniista Enstex-pukimista kauniiden mallien ja iloisten värien vuoksi.” (Muoti ja turvallisuus ovat Enstex-uutuuksia ensi syksynä! 1967.)

Kuva 6. Mainosmallit Easy Beasy -lasten-haalarin kuvauksissa 1970-luvun alussa. Kuva: Marja Mykkänen.

Reiman kehittäessä uusia materiaaleja lasten käyttöön lastenvaatemarkkinoille ryynisti myös useita muita valmistajia. Helsinkiläinen kolmen lapsen kotiäiti Marja Mykkänen lähestyi lasten vaatetuspulmaa toisesta näkökulmasta ja käytti 1970 myyntiin tulleen Easy Beasy -haalarinsa (kuva 6) materiaaleina mm. tuulenpitävää purjekangasta ja kuluksenkestävää rekka-autojen suojapeitteinä käytettyä kangasta. Myös Easy Beasy -haalarin design ja värit olivat tarkkaan harkittuja. Haalarin toinen puoli oli musta ja toinen taas värillinen, ja haalari oli käännettävä, niin että sen väriä saattoi vaihtaa mielen mukaan. Malli oli hyvin pelkistetty, ja ainoat yksityiskohdat olivat pitkä hopeanvärinen vetoketju edessä ja kääntöpuolen värinen pieni tuttitasku selässä. Vaikka Easy Beasya keuhuttiin sen käytännöllisyydestä, helppohoitoisuudesta ja kestävyyydestä, oli kuitenkin selvää, että se vetosi erityisesti niihin kuluttajiin, jotka olivat kiinnostuneet ajanmukaisesta ulkonäöstä ja muotoilusta. (Ks. Roivainen 2012.)

1980-luvulla Reima alkoi puhua elämäntyylistä lastenvaatevalintojen yhteydessä:

Lifestyle – se on jo täällä ilmassa, olemassa, lähellä. Vaatii taitoa huomata se ajoissa ja soveltaa sitä silloin, kun muut vielä odottavat. [– –] Lapsen maailma on leikkiä ja oppimista. Asioihin tutustumista ja todellisuuden kohtaamista leikin keinoin. Reima tekee vaatteet pienimpien olla ja telmiä. Käyttäjiensä ehdoilla toimivat vaatteet kaikkiin ilmastoihin, kaikkiin säihin. Lapselle hyvä vaate on tärkeä. Lämmin, turvallinen, iloisennäköinen. Oikealla tavalla ajan hengessä. (International Lifestyle by Reima 1985.)

Mainoksen kuvituksessa lapset poseeraavat muodikkaasti pastellinvärisissä ulkoiluvuissaan laskettelurinteillä. Mainoksen tyyli viittaa Reiman laajempaan brändinrakentamiseen ja vetoaa laskettelulomille suuntaaviin moderneihin nuoriin perheisiin. Vaikka

Reiman puvuista puhuttaessa käytetään pääosin samoja argumentteja kuin jo 1950-luvulla – sään- ja leikinkestävä, lämmin, mukava, hauskanäköinenkin – on myös ajatus ajanmukaisuudesta ja muodikkuudesta tuotu uudella tavalla esille.

1990-luvulla Reima panosti edelleen materiaalien tuotekehittelyyn. Yhteistyössä belgialaisen kangastehtaan kanssa syntyi uusi kangas, joka hiljalleen syrjäytti Enstexin: kevyt ja vedenpitävä Reimatec. (www3.) Mainonnassa keskityttiin entistä enemmän pukujen ja materiaalien teknisten ominaisuuksien kertaamiseen, mutta samalla tuotettiin yhä runsaammin uusia värejä, kuoseja ja malleja. Ulkoilupuvusta puhutaan mainoksissa lapsen työasuna, ja kovaa telmimistä ja peuhaamista pidetään lapsen oikeutena. Vaatteen kerrotaan vaikuttavan myös suoraan lapsen terveyteen – painava argumentti, joka varmasti panee vanhemmat miettimään. Vaatteiden mukavuutta, helppohoitoisuutta ja käytännöllisyyttä pidetään kuitenkin vain toisena puolena lasten pukeutumista: aivan yhtä tärkeitä ovat iloiset värit ja hyvännäköinen ulkoasu. (Reima Club 10/93, 14–15; Reima Club 11/93, 3, 8–9.) Mallisuunnittelun pohjana ovat ”lasten todelliset tarpeet”, ja pukua valitessa kehoitetaan ottamaan huomioon lapsen omat mielilymykset:

Pienelläkin leikkijällä on vankat mielilypiteet siitä, millainen asu on paras. Myös väri on tärkeä. Jo varhain lapsi osaa valita lempiväriinsä. Lapsellakin pitää olla oikeus valintoihin. Vanhempien tehtävä on opettaa valitsemaan. Vaatetta valitessa on kiinnitettävä huomiota käytännöllisyyteen, liikkumaväljyyteen, joustavuuteen ja helppohoitoisuuteen. (Reima Club 10/93, 14–15.)

Vaikka mainoksissa keskitytäänkin materiaalien ominaisuuksiin ja käytännöllisyyteen, niissä puhutaan suorastaan yhtä paljon ulkonäöstä ja väreistä. Yllä olevasta lainauksesta selviää, että pukujen ulkoasulla pyrittiin vetoamaan lapsiin, kun taas teknisillä ja käytännöllisillä seikoilla puhuteltiin sekä lapsensa hyvinvointia että arjen sujuvuutta arvostavia vanhempia. Uutuutena ulkovaatteissa alettiin käyttää monivärisiä printtejä, ennakkoluulottomia väriyhdistelmiä ja hauskoja, lapsenmielisiä yksityiskohtia, kuten eläinten korvia ja häntiä.

Kuka valitsee lasten vaatteet?

Lapsille suunnattuja tavaroita markkinoidaan usein juuri niiden hyödyllisyyden, tarpeellisuuden ja funktionaalisuuden nimissä. Niitä mainostetaan kehittävinä, opettavaisina ja kasvua ja kehitystä tukevinä. Usein juuri äitien oletetaan valitsevan ne tuotteet, joita he pitävät lapsilleen tarpeellisina tai toivottavina, joten mainokset suunnataan heille. Toisaalta myös lapsi voidaan nähdä aktiivisena kuluttajana, jolla on oikeus haluta tavaroita. Vaikka hänellä ei usein itsellään ole varallisuutta käytettävänä, hän voi itse vaikuttaa siihen, millaisia tuotteita hänen käyttöönsä hankitaan. (Cook 2004, 9–12.)

Ulkoiluvaatteiden mainonnassa nämä molemmat tavat vedota kuluttajiin ovat selvästi nähtävissä. Esimerkiksi Reiman lastenvaatteiden mainonnassa pyrittiin vaikuttamaan lasten vanhempiin puhumalla tuotteiden turvallisuudesta, käytännöllisyydestä,

helppohoitoisuudesta sekä jopa korostamalla niiden vaikutuksia lasten terveyteen. Lastenvaatteiden väreillä ja kuoseilla taas haluttiin vedota lapsiin, ja vanhempia jopa suoraan kehoitettiin antamaan lapsen itse valita heitä miellyttävä väri ja malli.

Lastenvaatemainonnan perusteella on harhaa, että Suomessa ei panostettaisi lasten ulkovaatteiden ulkonäköön. Näkökulma vain on toinen. Mainosten perusteella ei oleteta, että aikuisten täytyisi kasvattaa lapsiaan pukeutumaan muodinmukaisesti tai yhdistelemään värejä oikein. Aikuisten tehtävä on huolehtia, että lastenvaatteet ovat kestäviä, mukavia ja turvallisia. Nämä ovat myös ensisijaisia kriteerejä vaatteiden valinnassa, mutta eivät ainoita. Ulkonäköasioissa pallo heitetään lapsille itselleen: heillä on itsellään oikeus valita itse itseään miellyttävä malli. Lasten oletetaan olevan omissa tyyliasioissaan asiantuntijoita. Lapsia ei pyritä kasvattamaan tyylikkääksi pukeutujiksi, vaan heillä oletetaan jo olevan oma maku ja tyyli, joka ei välttämättä ole sama kuin aikuisilla, mutta joka on aivan yhtä arvokas. Ajatus on sinänsä vallankumouksellinen. Mielenkiintoisen kierteen aikaansa se, että ulkoilupuvut ovat aikuisten suunnittelemlia, mutta ne pyritään muotoilemaan siten, että ne miellyttävät lapsia. Kenen maun mukaisia ne siis todellisuudessa ovat?

Lastenvaatteiden historiaa käsittelevän teoksensa esipuheessa Elisabeth Ewing kirjoitti vuonna 1977, että lapsilla ei ole ollut lainkaan sananvaltaa oman pukeutumisensa suhteen ennen 1950–1960-lukuja. Lastenvaatemuodit ovat aina heijastelleet aikuisten käsityksiä lapsuudesta, eivät lasten omia mielilymyksiä. (Ewing 1977, 11.) Lastenvaatteiden historia on lapsia ja lapsuutta koskevien asenteiden historiaa. Enemmän kuin lapsista itsestään, lastenvaatteiden historia kertoo siitä, miten aikuiset ovat nähneet lapset tai miten he ovat heidät halunneet nähdä.

Vaikka lasten omia mielilypiteitä myös vaatteista on viime vuosikymmeninä alettu ottaa yhä enemmän huomioon, aikuiset kuitenkin pääasiassa valitsevat edelleen lasten vaatteet. Lasten ylle puetaan vaatteiden avulla identiteettejä, jotka kuuluvat heidän huoltajilleen. Vai onkohan AC/DC-paitaan puetun vauvan kohdalla todella kyse vauvan omasta lempimusiikista? On kuitenkin syytä pitää mielessä Daniel Cookin esittämä dikotomia *exploited child vs. empowered child*. (Cook 2004, 5–7, 11–12.) Lapset voidaan nähdä mainonnan uhreina tai heidän omiin vanhempiinsa vetoavan mainonnan uhreina, ja voidaan ajatella, että niin kauan kuin he eivät itse kykene hankkimaan omia vaatteitaan, he ovat vanhempiensa tai muiden aikuisten maun ja käsitysten armoilla. Toisaalta on kuitenkin selvää, että lapset jossain määrin ja ainakin tietystä iästä lähtien vaikuttavat myös itse oman perheensä kaikkiin kulutusvalintoihin, etenkin itseään suoraan koskeviin, ja siinä mielessä he ovat itse aktiivisia kuluttajia.

Miksi Suomessa panostetaan ulkovaatteisiin?

Reima Oy on Pohjoismaiden johtava lastenvaatevalmistaja. Muita suosittuja suomalaisia lasten ulkovaatevalmistajia ovat mm. Travalle Oy ja Jonathan. 1970-luvulla perustetun tamperelaisen Travallen tuotemerkit ovat kosteussuojattu Remu ja erityisen kovaan kulutukseen suunniteltu Super Remu (www4). Jonathan on vuonna 1981 perustetun

suomalaisen lastenvaateketju Jesper Juniorin oma tuotemerkki, jonka mallistoihin kuuluu Jonathan Classicin lisäksi vedenpitävämpi Tähti Jonathan (www2). Suomessa myydään paljon myös muualta tuotuja lasten ulkovaatteita; suosittuja merkkejä ovat mm. ruotsalainen Polarn o Pyret sekä tanskalainen Ticket to Heaven. Kaikkien näiden valmistajien ulkoiluvaatteiden tuotetiedoissa mainitaan muun muassa kankaan hengittävyys, hankauskesto ja kosteudenpitävyys eli vesipilarilukema erilaisina mittayksikkölukuina.

Reiman tuotannosta jopa 70 % menee vientiin. Ulkovaatteita viedään etenkin muihin Pohjoismaihin, Venäjälle ja Itä-Eurooppaan. (www3.) Monissa muissa Euroopan maissa vastaavat lasten säänkestävät suojavaatteet ovat tuntemattomia. Reiman markkinointipäällikkö Riika-Maria Paakkunainen kertoo, että esimerkiksi Etelä-Euroopassa lastenvaatteiden sisäänostajat saattavat ihastella ulkoiluhaalareiden värejä tai kuoseja, mutta heidän on vaikea käsittää, mihin sellaisia vaatteita tarvitaan ja missä niitä käytetään (Riika-Maria Paakkunainen 2010).

Sateisina päivinä berliiniläiset leikkipuistot olivat tyhjiä. Suomalaisena minuun on iskostunut ajatus siitä, että vain rankkasade tai kova pakkanen estää ulkoilun. Ovatko ulkoiluun kohdistuvat asenteet syy siihen, että funktionaalisten ja teknisten lasten ulkoiluvaatteiden kehitys ja käyttö on niin yleistä juuri Suomessa?

Lastenhoito-oppaista voi nähdä lasten ulkoilua koskevien asenteiden muutoksen. 1900-luvun puoliväliin saakka niissä käsiteltiin runsaasti lasten pukemista ja erilaisia vaatekappaleita. Motiivit olivat kansanterveydelliset: lastenhoito-oppaita kirjoittivat useimmiten lastenlääkärit, ja niiden tavoitteena oli lapsikuolleisuuden vähentäminen valistuksen kautta. (Ks. esim. Ylppö 1921, 17.) Konkreettiset ja yksityiskohtaiset pukemishojeet olivat tärkeä osa terveysvalistusta. Ulkovaatteista ei kuitenkaan varhaisimmissa suomalaisissa lastenhoito-oppaissa puhuta kuin muutamien rivien verran, mistä voi päätellä, ettei lasten ulkoilua pidetty tärkeänä. Esimerkiksi lastenlääkäri Armas Ruotsalaisen vuonna 1915 ilmestyneessä lastenhoito-oppaassa mainitaan vain, että pikkulasten kaikki vaatekappaleet täytyy sovittaa sään ja vuodenajan mukaan ja ulos vietäessä lapsella täytyy olla kesällä ohkainen, kevyt hattu ja talvella lämmin myssy, joka peittää korvat. Lisäksi lapsi on kylminä päivinä puettava villaiseen, kyllyiksi lämpimään päällystakkiin, mutta lämpimällä säällä on yhtä lailla vältettävä liian lämmintä pukemista. Pienten vauvojen kasvojen peittämistä ulkoilmassa Ruotsalainen piti ehdottomasti hylättävänä tapana. (Ruotsalainen 1915, 48.) Vuonna 1928 ilmestyneessä lastenhoitokirjassaan Ruotsalainen ei puhu lainkaan ulkovaatteista mutta valistaa kesähelteiden – ei talvipakkasten – vaarallisuudesta ja kehottaa pukemaan lapset kevyesti kuumalla ilmalla. (Ruotsalainen 1928, 70–71.)

1940-luvulla ulkoilun tärkeyttä lasten terveydelle alettiin tuoda lastenhoitokirjallisuudessa esiin:

Jos lapsi ei saa tarpeekseen raitista ilmaa sisällä eikä ulkona, eikä aurinko- ja ilmakylpyjä, kärsii ihonväri pysyen kalpeana, jopa ihon laatuakin vaikuttaa näivettyneeltä. Aivan kuin ei kellarikasvikaan valon ja ilman puutteessa saa normaalia lehtivihreäänsä, vaan on vaalean kellahtava [– –]. (Sinervo 1946, 72.)

Lastenlinnan johtaja Agnes Sinervo piti raitista ilmaa ja säännöllistä ulkoilua erittäin merkityksellisinä lasten yleisvoinnille ja kehitykselle. Niiden puutteesta, hän kirjoitti, lapsi tulee kalpeaksi, väsähtäneeksi, kätttyisäksi, levottomaksi ja vastustuskyvyttömäksi. Vain kovaa pakkasta, rankkaa sadetta, hyvin navakkaa tuulta tai lapsen kuumeisuutta hän piti esteenä lasten ulkoilulle. Ulkovaatteiksi hän suositteli vauvoille villavuorilla varustettua makuupussia kylmänä vuodenaikana ja isommille yhtäjaksoista, vetoketjulla kiinnitettävää housupukua. Pahimmilla pakkasilla oli syytä käyttää myös ylimääräisiä villapaitoja ja sukkahousuja. Lapsen ulosvieminen piti hänen mukaansa aloittaa mahdollisimman varhain, lämpimänä vuodenaikana kahden viikon ikäisenä ja kylmänä 1–2 kuukautta vanhana. Ilmakylpyjä hän suosittelee antamaan myös ulkona, mutta aurinkokylvyt on aloitettava varovasti, lisäten aikaa vähitellen; lasta on myös ”käänneltävä ahkerasti, että jokainen kohta päivetty tasaisesti”. (Sinervo 1946, 77–80.)

Myös lääketieteen tohtori Gillian Herlitz painottaa ulkoilun terveysvaikutuksia, ja pitää hyvänä sitä kehitystä, että

Nykyajan äidit eivät yleensä karta antaa imeväisten oleskella ulkona pitkiä aikoja päivällä, myös siihen vuodenaikaan, jolloin lämpötila ulkona on nollassa tai sen alapuolella. Vielä viitisentoista vuotta sitten oli maaseudulla sangen tavallista, että imeväiset eivät saaneet pistää nenäänsä oven ulkopuolelle syys-kesäkuun välisenä aikana. Kevätpuolella saikin sitten nähdä mitä hirveimpiä esimerkkejä siitä, kuinka riisitauti, joka kukoisti huoneen puolipimeässä, turmeli lasten luustoa ja muutenkin vahingoitti niiden terveydentilaa. [– –] Mitä enemmän lapsi saa olla ulkona raittiissa ilmassa, sitä punaposkisempi ja terveempi siitä tulee ja sitä suurempi vastustuskyky sillä on kaikenlaisia tartuntatauteja vastaan. (Herlitz 1946, 133–134.)

Niinpä kaikki tilaisuudet ulkoiluun ja liikuntaan raittiissa ilmassa täytyi käyttää hyväksi kaikkina vuodenaikoina. 1–2-vuotiaiden ulkoiluun riitti talvella muutama tunti päivässä, mutta vanhempien lasten täytyi ulkoilla mieluiten päivän koko valoisa aika. Herlitzin sanoin oli ”onnetonta ja usein suorastaan surkeata nähdä, miten monet kaupunkilaislapset saavat olla ulkona vain parisen tuntia päiväsaikaan, jolloin äidillä on aikaa paimentaa heitä”. Oli selvää, että runsas ulkoilu asetti erityisvaatimuksia vaatteisiin nähden: lapsille oli hankittava käytännölliset suojapuvut. (Herlitz 1946, 126, 134.)

Kaupungeissa näkee toisinaan talvisin pikku tyttöjä, jotka ovat niin hienosti puettuja, että tuuli voi viedä heidät mukanaan, ja jotka seisovat ja katselevat hieman onnettomina hiekkaläjässä istuvia tovereitaan, näiden kieriskellessä ja mellastaessa mukavasti suojapuvuissaan. Antakaamme lasten olla myös vaatteiden suhteen lapsia niin kauan kuin mahdollista. (Herlitz 1946, 126.)

Myös lastenhuollon neuvoja Lisa Smedberg ja käsityönopettaja Maija Björn painottivat, että ”pikkulasten pitää saada liata itsensä” – ei voida vaatia, että hiekkaläjässä istuva lapsi leikkisi likaamatta itseään. Muutenkin vaatteita valitessa täytyi keskittyä niiden käytännöllisyyteen ja mukavuuteen. (Smedberg & Björn 1946, 175.) Voimistelunopettaja

Greta Adrian oli modernien materiaalien käytön kannalla, sillä ulkoiluvaatteet eivät saaneet imeä itseensä kosteutta tai kerätä lunta: ”Ei kudottuja, pehmeitä päällyysvaatteita, vaan tuulikangasta ja sileitä villakankaita.” (Adrian 1946, 222.)

1950-luvun lastenhoito-oppaissa kunnollisia ulkoiluvälineitä pidetään itsestään selvinä jokaisen lapsen vaatekaapissa. Vauvoille oli hankittava makuupussit, isommille lapsille suojapuvut ja kernivalmisteiset kurahousut (Hallman 1957, 91–92.). Ulkoiluun täytyi varata vähintään 2–4 tuntia päivässä kahdessa otteessa, mutta kesällä lapsen oli parempi olla ulkona aamusta iltaan. Talvella sopivana pakkasrajana pidettiin –15 astetta. (Heiniö 1959, 76.) 1940- ja 1950-luvun monisanaisen ulkoiluvälineiden jälkeen lastenhoito-oppaissa ei enää puhuta ulkoilusta yhtä runsaasti. Myös vaatetukseen liittyvät neuvot vähentyivät huomattavasti – ilmeisesti äitiyspakkauksen yleistymisen sekä yleisen varakuuden ja valmiina ostettavien lastenvaatteiden lisääntymisen vähensi tarvetta vaatteiden yksityiskohtaiseen kuvailuun. Nykyisin opastetaan, että talvella syntyneen vauvan voi viedä ulos kaksiviikkoisena; kesällä ulkoilun voi aloittaa heti sairaalasta kotiututtua. Aurinkoa kehoitetaan kuitenkin välttämään kokonaan. (Katajamäki & Gyldén 2009, 179–181.)

Vuonna 2005 Suomessa julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja Nuori Suomi ry:n laatimat alle kouluikäisille lapsille suunnatut liikuntasuositukset. Liikuntasuositus on sisällytetty myös lasten ja nuorten osalta valtion ravitsemusneuvottelukunnan uusiin ravitsemussuosituksiin. Alle kouluikäisille lapsille suositellaan joka päivä vähintään kaksi tuntia reipasta ja riittävän kuormittavaa liikkumista. Näin pienillä lapsilla suurin osa päivittäisestä liikunnasta voi olla omaehtoista, mutta etenkin yli 3-vuotiaille täytyy tarjota myös ohjattua liikuntaa. (www5, 3; www6, 10–11.) Nämä ohjeet ovat yleisiä suosituksia, mutta erityisesti ne on suunnattu varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmissa huomioon otettaviksi. Päivähoitopaikoissa pyritään ulkoilemaan kaksi kertaa päivässä säästä riippumatta; pakkasraja on yleisesti –15 astetta. Päivähoidon ohjeissa korostetaan, että vanhempien tehtävä on huolehtia siitä, että lapsilla on säänmukaiset ulkoiluvälineet. (Ks. esim. www1, 21.)

Tuskin on sattumaa, että uudenlaisten ulkovaatteiden kysyntä ja tarjonta lisääntyi juuri samaan aikaan, kun yhä useammat suomalaisäidit siirtyivät kodin piiristä työelämään. Uusien materiaalien kestävyys ja helppohoitoisuus vetosivat lapsiaan hoitoon vieviin äiteihin sekä päivähoiton henkilökuntaan. (Ks. Roivainen 2012.) Suomalaisessa päivähoitossa painotetaan päivittäistä ulkoilua säästä riippumatta, mikä on osaltaan johtanut käytännöllisyyden korostamiseen lasten pukemisessa ja etenkin ulkovaatteissa. Esimerkiksi Saksassa kotirouvaksi jääminen on ollut tavallisempaa, joten ehkäpä ulkoiluvaatteisiin panostamiseen ei ole ollut yhtä suurta tarvetta eikä ulkoilusuosituksia ole otettu yhtä vakavasti – ainakaan huonolla säällä.

Onnellista lapsuutta etsimässä?

Antropologi Daniel Millerin esineteorian mukaan esineet muokkaavat ihmisiä, aivan kuten ihmiset valmistavat ja muokkaavat esineitä. Vaatteet ovat mitä henkilökohtaisimpia esineitä, sillä ne sijoittuvat erityisasemaan vartalon ja ulkomaailman väliin. Miller on tutkinut pukeutumiseen liittyviä yhtäläisyyksiä ja eroja esimerkiksi Intiassa, Trinidadissa, Madridissa ja Lontoossa. Hän toteaa, että tietynlaisten vaatteiden käyttäminen aiheuttaa koko joukon erilaisia kokemuksia ja odotuksia, jotka kietoutuvat koko persoonallisuuteemme. Samalla vaatteet, samoin kuin muutkin ympärillämme olevat esineet, muokkaavat sitä, millaisia olemme, mitä ajattelemme, miten käyttäydymme ja miten suhtaudumme maailmaan. Käsitykset persoonallisuudesta ja itsestä ovat hyvin erilaisia eri aikoina ja eri paikoissa, ja osittain nämä erot liittyvät pukeutumiseen, vaatteisiin ja niiden välisiin alueellisiin erityispiirteisiin ja historiallisiin muutoksiin. (Miller 2010, 13–41.)

Millerin esineteorian mukaan vaatteiden, samoin kuin muidenkin esineiden vaikutus meihin piilee siinä, että emme ajattele niitä, emmekä monesti edes näe niitä. Esineiden merkitys ei synny niiden konkreettisuudesta. Päinvastoin, ne ovat huomaamattomia, lähes näkymättömiä; Miller puhuu esineiden nöyryydestä³. Tietynlaisen esinemaailman keskellä kasvaneena olemme oppineet pitämään ympärillämme olevia esineitä itsestäänselvyyksinä, niin että useinkaan emme edes katso niitä, vaan hyväksymme ne sellaisinaan – niin kauan kuin ne ovat sellaisia kuin niiden meidän mielestämme pitääkin olla. (Miller 2010, 50–51.) Katsomme niitä tarkemmin, vasta kun ne eivät vastaa odotuksiamme, vasta kun berliiniläisessä leikkipuistossa huomaa, että lapset on puettu eri tavalla kuin mihin olemme tottuneet. Se, millaisia esinemaailmoja pidämme itsestäänselvyyksinä, riippuu siitä, millaisessa kulttuurissa olemme kasvaneet.

Lapset syntyvät ja kasvavat tietynlaiseen kulttuuriin, ja lapsesta asti heitä ympäröi tietynlainen esineellinen maailma. He oppivat tuntemaan oman kulttuurinsa esinemaailmaan liittyvät säännöt ja tavat, ja samalla he oppivat myös pitämään niitä itsestäänselvyyksinä, oikeina tapoina olla ja käyttäytyä. Lapset oppivat jo varsin pieninä, että tyttöjen ja poikien kuuluu pukeutua tietyissä määrin eri tavoin ja että on olemassa värejä, jotka ovat poikien värejä tai jotka ovat tyttöjen värejä⁴. Ulkoilua varten suomalaiset lapset puetaan järkeviin haalareihin, kun taas jossain muualla ulkoiluvaatteet ovat aivan toisenlaisia. Sen lisäksi, että lastenvaatteet ilmaisevat aikuisten käsityksiä lapsista ja lapsuudesta, ne samalla myös muokkaavat meitä, sekä lapsia että aikuisia. Haalareissa kulkeva lapsi oppii hahmottamaan itsensä eri tavalla kuin mekkoon puettu. Sen lisäksi, että housut tuntuvat päällä aivan toisenlaiselta kuin helmat, ne myös saavat muut ihmiset suhtautumaan lapseen eri tavalla. Kauniita mekkoja ihastellaan vuolaasti, mutta niihin pukeutuneelta myös odotetaan sievempää ja rauhallisempaa käytöstä kuin haalariasuiselta.

3 Millerin käyttämä ilmaisu on *humility of things*.

4 Tämän artikkelin yhteydessä en kuitenkaan käsittele lasten pukemiseen liittyviä sukupuolisidonnaisia tapoja ja käytäntöjä tämän enempää.

Lastenvaatteet eivät ole vain mykkiä materiaalisia kappaleita, vaan ne kertovat laajemmista yhteyksistä historiallisiin tapahtumiin, ajatusmaailmoihin ja ideologioihin. Toisaalta lastenvaatteet myös muokkaavat näitä käsityksiä samalla, kun ne vaikuttavat meihin eri tavoin. Lastenvaatteet vaikuttavat sekä käyttäjiinsä että heitä ympäröiviin ihmisiin. Niihin liittyy erilaisia aistimuksia: ne tuntuvat päällä tietynlaisilta, ne näyttävät meistä kauniilta tai sitten eivät, ja niiden hoitoon, huoltoon ja ylläpitoon liittyy monenlaisia tunteita helppoudesta ja hankaluudesta. Ne muokkaavat käsityksiämme sukupuolesta ja sen ilmaisemisesta. Ne vaikuttavat näkemyksemme oikeanlaisesta lapsuudesta ja oikeanlaisesta lapsesta.

Lasten ulkovaatemainoksia lukiessa käy selväksi, että vaikka niissä korostetaan nimenomaan vaatteiden funktionaalisuutta, kyse on myös jostakin suuremmasta. Miksi ihminen ylipäättään pukeutuu? Suomen vaihtelevissa sääolosuhteissa asiaa ei tarvitse ihmetellä, sillä on ilmeistä, että vaatteet suojaavat paitsi kylmyydeltä, tuulelta ja sateelta, myös auringolta. Eräs vaatteiden funktioista on myös koristautumisen halu. Lisäksi vaatteiden avulla voidaan ilmaista yhteisöön kuulumista, valtaa ja varakkuutta sekä asemaa ja roolia suhteessa toisiin ryhmän jäseniin. (Lönnqvist 1978, 9, 11–21.) Näitä asioita voidaan ilmaista myös lasten pukemisen kautta. Leikkipuistoissa äidit ja isät oppivat tekemään monimutkaisia päätelmiä toisista vanhemmista nimenomaan heidän lastensa pukeutumisen kautta. Ei ole liioiteltua sanoa, että lasten ulkoilupuvut ovat jopa statussymboleita, joiden merkkien, värien ja tyylien avulla vanhemmat ilmaisevat omaa identiteettiään. Ulkoilupuvut ovat merkkivaatteita, ja ne ovat usein hyvin kalliita. Suomessa on melko harvinaista hankkia lapsille design-vaatteita, mutta suurien summien laittaminen ulkoilupukuihin on aivan tavallista. Vaikka perheen varakkuus ei vaikuta lasten pukemiseen yhtä radikaalisti kuin vielä 1900-luvun alkupuolella, voi lasten ulkoiluvälineistä tehdä päätelmiä myös varallisuudesta. Toisaalta myös käytettyjen ja kierrätettyjen haalareiden käyttö voi olla tietoinen valinta, jonka avulla ilmaistaan perheen ekologisia arvoja.

Lönnqvistin mukaan suoja hellettä tai kylmyyttä vastaan tai edes esteettiset tekijät eivät ole kuitenkaan vaatteiden alkuperäinen funktio. Sen sijaan vaatteet ovat olleet ensisijaisesti maaginen suoja yliluonnollisia voimia ja vihollisia vastaan. (Lönnqvist 1978, 9, 11–21.) Tällainen taikauskoinen ajattelutapa olisi helppo sivuuttaa modernia pukeutumista tarkasteltaessa, mutta voiko kysymys olla itse asiassa juuri tästä myös tämän päivän lasten pukemisessa? Kun ulkoiluvaatemainoksissa puhutaan lasten terveydestä, ei kukaan varmaankaan todella usko, että huonompiin haalareihin puettujen lasten kuolleisuus olisi suurempaa tai että he edes sairastelisivat merkittävästi enemmän. Kyse lienee pikemminkin siitä, että vanhemmat tahtovat suojata lapsiaan kaikelta mahdolliselta pahalta, ja koska keinot ovat vähäiset, on hyvä tehdä se mihin kykenee: ehkä markkinoiden parhaat ulkoilupuvut suojaavat muultakin kuin maalliselta kuralta?

Ulkovaatemainosten ja lastenhoito-oppaiden ihanne on reipas, terve, ja punaposkinen lapsi, jonka leikkien luovuutta ja raisuutta liian hienot tai liian heikot vaatteet eivät saa estää. Terveiden ja fyysisen kehityksen vuoksi ulkoilua ja liikuntaa pidetään ensisijaisen tärkeinä, joten vanhempien velvollisuus on tukea lapsen kehitystä asianmukaisilla

ulkoiluvälineillä. Kauneus, tyyli tai muodikkuus eivät ole ensisijaisia tekijöitä vaatteiden valinnassa, mutta on tärkeää, että vaatteiden ulkonäkö miellyttää lapsia itseään. Tälläkin tavoin halutaan tukea lapsen luontaista luovuutta sekä hänen oikeuttaan olla lapsi.

Miten kävi Berliinissä? Vaikka aluksi ihmettelin paikallisten lasten vaatteiden epäkäytännöllisyyttä, ajan myötä myös omien lasteni järkevät ulkohousut jäivät yhä useammin kotiin. Tämä ei ollut tietoinen ratkaisu. Tarkoitukseni ei ollut sulautua berliiniläiseen maisemaan, mutta muutos tapahtui salakavalasti, huomaamatta. Esineiden voima piilee siinä, että emme huomaa niitä, vaan alamme pitää vallitsevaa esinemaailmaa itsestäänselvyytenä.

LÄHTEET

Elektroniset lähteet

- www1: Ensiaskleet päivähoitoon 2009. Opas vanhemmille. Vihannin kunta, päivähoito. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4739/launonen_marjukka.pdf2.pdf?sequence=1. Viitattu 27.4.2012.
- www2: Jesper Juniorin www-sivut. www.jesperjunior.fi. Viitattu 25.2.2011.
- www3: Reima-tietoa ja historiaa. www.reima.fi/fi/uutiset/, luotu 30.3.2009, viitattu 25.10.2010.
- www4: Remu Travallen www-sivut. www.travalle.fi. Viitattu 25.2.2011.
- www5: Terveysliikunnan tutkimusuutiset 2006. Lasten liikunta. UKK-instituutti. <http://www.ukkinstituutti.fi/filebank/193-lastenliikunta.pdf>. Viitattu 27.4.2012.
- www6: Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 17:2005. <http://pre20090115.stm.fi/pr1129182557550/passthru.pdf>. Viitattu 27.4.2012.

Muut painamattomat lähteet

Haastattelu: Riika-Maria Paakkunainen 2010. Keskustelu Reiman markkinointipäällikkö Riika-Maria Paakkunaisen kanssa lokakuussa 2010.

Helsingin kaupunginmuseon esinekeräykset.

Kansalliskirjasto, pienpainatteet:

Anttilan postimyyntiluettelot:

Halpojen hintojen luettelo, syksy ja talvi 1954/1955. Kalle Anttila Osakeyhtiö.

Ostajan opas, kevät ja kesä 1957. Anttilan asiakaslehti N:o 2.

Ostajan opas, syys- ja talvikausi 1957-1958. Anttila.

Ostajan opas, kevät ja kesä 1958. Anttilan asiakaslehti N:o 2.

Ostajan opas, syksy ja talvi 1958-1959. Anttila.

Reima Oy, mainokset:

Reilon – vahva valtti teidän kädessä.

Myyviä ilmoituksia Reima-tuotteista 1955. Helsinki: Ilmo.

Reima matriisipalvelu 1/57.

Enstex – mainio materiaali erityisesti lastenpukimisiin 1966.

Muoti ja turvallisuus ovat Enstex-uutuuksia ensi syksynä! 1967.

International lifestyle by Reima 1985. A-mainos Oy, Hämeen kirjapaino Oy.

Reima club n:o 10/93.

Reima club n:o 11/93.

Vaaksa Oy, hintaluettelot:

Hintaluettelo kevät ja kesä 1961. Painoveikko 1960.

Hintaluettelo syksy ja talvi 1961–1962. Painoveikko 1961.

Hintaluettelo syksy ja talvi 1962–1963. Painoveikko 1962.

Kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot, TYKL-arkisto, Turun yliopisto
Painetut postikyselyt: TYKL/kys/40. Lasten vaatetus. Informantit 1-31.

Painetut lähteet

- ADRIAN, GRETA 1946: Lapset ja ulkoilu. TOIVO SALMI (toim.): *Terveitä, iloisia lapsia. Käsikirja vanhemmille, kasvattajille ja opettajille*, 209–224. Helsinki: Kustannustalo.
- COOK, DANIEL THOMAS 2004: *The Commodification of Childhood. The Children's Clothing Industry and the Rise of the Child Consumer*. Durham & London: Duke University Press.
- EWING, ELIZABETH 1977: *History of Children's Costume*. London: B.T. Batsford Ltd.
- HALLMAN, NILO 1957. Pallerosta kouluikään. *Kodin neuvokki* 6. Helsinki: Yhtyneet kuvalehdet oy.
- HEINIÖ, PAAVO 1959: *Lastenhoito*. Helsinki: WSOY.
- HERLITZ, GILLIS 1946: Leikki-ikäisten puhtaus ja hoito. TOIVO SALMI (toim.): *Terveitä, iloisia lapsia. Käsikirja vanhemmille, kasvattajille ja opettajille*, 125–140. Helsinki: Kustannustalo.
- KATAJAMÄKI, MATILDA & GYLDÉN, OUTI 2009: *Suomalainen vauvakirja*. Helsinki: Otava.
- LINDGREN, ASTRID 2000 (1952): Melukylässä tapahtuu. LINDGREN, ASTRID 2000: *Melukylässä on hauskaa*, 93–204. Suom. Laila Järvinen. Helsinki: WSOY.
- LÖNNQVIST, BO 1972: Dräkt och mode i ett landbygdssamhälle 1870–1920. *Kansatieteellinen arkisto* 24. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- — — 1978: *Kansanpuku ja kansallispuku*. Keuruu: Otava.
- MILLER, DANIEL 2010: *Stuff*. Cambridge: Polity Press.
- Reima 40 vuotta 1985. *Nykytekstiili* 11/1985, 56–59.
- ROIVAINEN, PÄIVI 2012: Easy Beasy – kotiäidin keksinnöstä hittihaalariksi. *Made in Helsinki 1700–2012. Helsinkiläisen työn helmiä kolmelta vuosisadalta*, 242–265. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.
- SINERVO, AGNES 1946: Käytännöllinen lastenhoito. TOIVO SALMI (toim.): *Terveitä, iloisia lapsia. Käsikirja vanhemmille, kasvattajille ja opettajille*, 69–87. Helsinki: Kustannustalo.
- SMEDBERG, LISA & BJÖRN, MAIJA 1946: Pikkulasten ja koululasten vaatteet. TOIVO SALMI (toim.): *Terveitä, iloisia lapsia. Käsikirja vanhemmille, kasvattajille ja opettajille*, 175–184. Helsinki: Kustannustalo.
- TURUNEN, ARJA 2008: ”The New Woman Wears Trousers” – Embodying the Ideal Lifestyle for Women in Finland in the Interwar Period. PIRJO KORHAKANGAS, TIINA-RIITTA LAPPI & HELI NISKANEN (eds.): *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*, 170–179. Helsinki: Finnish Literature Society.
- YLPPÖ, ARVO 1921: Lapsista ja vanhemmista. Neljä esitelmää. *Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja* 2. Helsinki: Otava.

PÄIVI ROIVAINEN: *Happy, Healthy and Apple-cheeked! Children's Outerwear and the Ideal Childhood*

Living in Berlin in the fall of 2011, my interest in children's outerwear was aroused at a new level. In the playgrounds of Berlin I realized that none of the children except my own were wearing waterproof overalls, jackets or trousers – the kind of children's outerwear I had learned to think as the only option for colder weather.

In the article I examine historical changes in young children's outerwear in Finland, and the reasons behind them. My sources include archival material, such as advertisements, catalogues and a survey of children's clothing; the museum collections of the Helsinki City Museum; and books on child-care published in Finland.

At the beginning of the twentieth century children under the age of four or five rarely had any garments or shoes designed specifically to be worn outdoors, especially in wintertime. Cold weather was assumed to be dangerous for young children, and babies born in the fall usually did not go outside until the next summer. Before the first maternity allowances in 1938, economic differences also had a huge impact on children's clothing. The children of poor families had only one set of clothes and could not go out in the winter.

Before the 1940s, child-care guide-books did not say much about outdoor activities or outerwear. In the 1940s, however, they started to place great emphasis on the importance of a daily dose of fresh air, regardless of the weather, to maintain good physical and mental health. This assumed that children needed a set of durable, weatherproof and practical clothing for outdoors.

In the 1950s and 1960s the industrial manufacture of children's clothing increased rapidly in Finland, and the development of new, hardwearing and easy-care materials was rapid. At the same time the mothers of young children were entering the labor market, and the regular and daily outings in children's day-care favored new materials and the new kind of outerwear.

The appearance of this new clothing, however, was not a minor point. Since the 1970s the design of children's outerwear has aimed at pleasing children more than their parents. Daniel Thomas Cook (2004) has proposed the dichotomy of the *exploited child* vs. the *empowered child*. The child can be understood as a victim of advertisements and of adult the consumer policies, but at the same time they are active consumers themselves. Even though they rarely have their own money, their opinions have an effect on the choices of the whole family.

Both in advertisement and in child-care guides the ideal image of a child is happy, healthy and apple-cheeked; playful and creative. Practical outerwear is recommended to let the child develop his or her skills freely. Functionality may not even be the main reason for choosing such clothing, but rather the almost superstitious idea of giving the child the best chance of a happy and healthy childhood. According to Daniel Miller's (2010) "theory of things", we are affected by all the objects around us, as well as by the ways we make and use them. The power of things lies in their humility; in their quality of being invisible, so obvious that we don't even see them – until we see something that doesn't quite fit in with our expectations. That's what happened to me in the playgrounds of Berlin.